

The limits of irrationality.

Of: waarom linguïstisch relativisme niet houdbaar is

Iedereen die een taal spreekt, kan uiteindelijk iedere willekeurige andere taal begrijpen.

'Besides, in order to decide the dispute which has arisen about the criterion, we must possess an accepted criterion by which we shall be able to judge the dispute; and in order to possess an accepted criterion, the dispute about the criterion must first be decided. And when the argument thus reduces itself to a form of circular reasoning the discovery of the criterion becomes impracticable, since we do not allow them to adopt a criterion by assumption, while if they offer to judge the criterion by a criterion we force them to a regress ad infinitum.'

-Sextus Empiricus-

Laten we ons een filosoof voorstellen die op doorreis in de rimboe een onbekende stam tegenkomt. Hij wordt vriendelijk ontvangen, althans dat is zijn indruk, en probeert met ze te communiceren. Het blijkt echter dat maar één stamlid zich bedient van gesproken woorden die hij, naar het hem voorkomt, ontleent aan een onbekende taal¹. De rest brengt het leven zwijgend door, zodat hij geen onderlinge consistentie kan ontdekken.

Stel nu dat we op bezoek komen en dezelfde taal spreken als de filosoof. We zien hem communiceren met het stamlid en observeren dit enige tijd. Hebben we nu enige redenen om aan te nemen dat ze werkelijk communiceren, met andere woorden, begrijpelijke informatie uitwisselen?

Om hier positief op te antwoorden moeten we ons in theoretische zin beroepen op het empirisch of rationalistisch mentalisme. Als namelijk de bron van het mentale, van de ideeën en de inhoud die samen het mentale vormen, een eenheid vormt die voor alle subjecten wezenlijk hetzelfde is, kunnen we veronderstellen dat de filosoof en het stamlid een gelijkvormig wereldbeeld delen. Vanuit een unieke taalonafhankelijke ontologie is het mogelijk op basis van empirische en rationele toetsen elkaar zo te vertalen (dus in pragmatisch opzicht) en te begrijpen dat er sprake is van werkelijke communicatie (Vgl. Stokhof (2000) p.160-165). Hollis (1999) lijkt deze positie in te nemen als hij stelt dat wil er überhaupt sprake zijn van een vorm van zinvolle communicatie, dit stamlid *'must share our concepts of truth, coherence and rational interdependence of beliefs.'* (p. 196). Daarbij zijn de volgens hem eveneens universele rationale criteria in de communicatie noodzakelijk, en volgens Hollis is *'the only way to produce justifiable accounts of other cultures is to make the natives as rational as possible.'* (p. 196).

Maar hoe kunnen we er nu zeker van zijn dat de hierboven genoemde veronderstelling een juiste veronderstelling is²? Zouden we deze veronderstelling namelijk niet hanteren, dan belanden we in een (cognitief en) linguïstisch relativisme met als uitgangspunt een incomensurabiliteitsthese³. Het kan immers toch zo zijn dat elke taal een eigen wereldbeeld oplevert, en dat het dan kan voorkomen dat het wereldbeeld van de ene taal, in de andere taal niet is uit te drukken? (Vgl. Stokhof (2000) H.7).

Het aanhangen van een dergelijk linguïstisch relativisme stuit echter op grote bezwaren. Stel nu eens bijvoorbeeld dat ons stamlid geen door tijd bepaalde geïnflecteerde uitdrukkingen kent zoals onze taal die wel kent en werkwoorden gebruikt voor verschijnselen als zon, licht, vlam en meteoriet. Whorf (1956) stelt nu dat hij dus geen, dan wel een geheel ander concept van tijd heeft en daarmee een geheel andere metafysica⁴.

Hoe kunnen we een dergelijke hypothese echter toetsen? Dat is onmogelijk: hoe kunnen we immers vaststellen welk concept van tijd hij hanteert dan door hem te vragen naar zijn tijdsconcept? (Vgl. Stokhof p. 173-174).

We kunnen daarom beter met Hollis instemmen en ons met betrekking tot het linguïstisch relativisme afvragen wat het zou betekenen als we zouden zeggen: *'het gedrag en de taal van het stamlid is voor mij principieel onbegrijpelijk.'* Als dat zo zou zijn, dan impliceren we feitelijk dat daarmee de taal voor het stamlid zelf betekenisloos is geworden, omdat het niet stoelt op enige mate voor taalgebruik universeel noodzakelijke *'concepts of truth, coherence and rational interdependence of beliefs'*. En daarmee zouden we in een absurde wereld zijn beland.

Literatuur.

Baghramian, M. (2004). *Relativism*. New York: Routledge.

Hollis, M. (1999). *Reason in action*. Cambridge: University Press.

Sextus Empiricus (1933). *Outlines of Pyrrhonism*. R.G. Bury, trans. Book II ch.4: 18-20. London: W. Heinemann.

Stokhof, M. (2000). *Taal en betekenis. Een inleiding in de taal filosofie*. Amsterdam: Boom.

Ramberg, B.T. (1989). *Donald Davidson's philosophy of language*. Oxford: Blackwell.

Quine, WVO. (1960). *Word and object*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Whorf, B. J. (1956). *Language, Thought & Reality*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

¹ Het is evenzeer denkbaar dat deze man zijn eigen taal heeft geconstrueerd en dus zijn taal aan geen andere ontleent.

² Bijvoorbeeld waarom er überhaupt sprake is van een gelijkvormig wereldbeeld? Of dat Sextus Empiricus misschien gelijk heeft?

³ In de wetenschapsfilosofie vooral bekend door het denken van Kuhn en Feyerabend. Baghramian (2004) wijst in *Relativism* ook op het verband tussen het linguïstisch relativisme en hedendaagse wijsgeerte: *'Whorf's work, and the so-called Sapir-Whorf hypothesis, has inspired various relativistic conclusions in contemporary philosophy. For instance, Paul Feyerabend uses Whorf's notion of covert classification to explain the possibility of incommensurability between languages or theoretical frameworks.'* (p.70). De Sapir-Whorfhypothese is overigens door verschillende auteurs aangevallen op inconsistentie (zie Baghramian 2004). Ramberg (1989) verbindt in een discussie in zijn werk de incomensurabiliteitsthese aan de onbepaaldheid van vertaling, zoals die voorgestaan wordt door onder andere Quine (1960).

⁴ *'Whorf proposes 'a new principle of relativity, which holds that all observers are not led by the same physical evidence to the same picture of the universe, unless their linguistic backgrounds are similar, or can in some way be calibrated' (1956, p. 214). This principle of linguistic relativity, which receives its name and inspiration from Einstein's work, leads to the conclusion that users of radically different languages live in different worlds.'* (Baghramian, 2004, p. 70).